

ISTORIA NOASTRĂ ADEVĂRATĂ

REZISTENȚĂ PRIN LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Vlad POHILĂ

La începutul toamnei lui 1989, am avut o primă ocazie de a merge la rude în Țară... Spre deosebire de Stalin, Hrușciov sau Brejnev, care vedeau în orice tangență cu străînătatea (poate cu excepția Bulgariei și a Mongoliei) – un pericol pentru edificarea comunismului în URSS, Gorbaciov „ne dădea voie” să mergem, cel puțin în țările din lagărul socialist, într-un stil cu adevărat liberal, cu o reducere substanțială a formalităților și a umilințelor. Și ne mai permitea să schimbăm relativ mulți bani de cheltuielă și să ducem / aducem destul de multe cadouri... Știam de oribila penurie din Țară, doar că nu puteam să duc într-acolo salamuri sau brânzeturi, iar a lua, în calitate de cadou, niște icre negre sau de Manciuira era prea de tot scump, în plus, zău așa, îmi părea că aș recurge la un gest sfidător... Copleșit de dulcele gând la mult așteptata vizită în Țară, mi-am dat seamă că iată se apropie vinerea plecării mele și nu am nici umbră de mici atenții pentru rudele și prietenii de la București. O coadă enormă – căci cozi erau și la noi, chiar dacă era ceva mai multă libertate! – mi-a dat sugestia salvatoare. Joi dimineața, la toate chioșcurile din Chișinău, cele mai lungi cozi nu erau la produse alimentare, ci la... un număr nou al săptămânalului „Literatura și arta”. Am cumpărat un braț de exemplare ale acestei reviste; mai aveam o rezervă de exemplare, păstrate „pentru istorie”, ale revistei „Glasul”, ce apăruse clandestin, în acel an, la Riga (Letonia), apoi la Vilnius (Lituania), fiind și subsemnatul implicat, la modul cel mai direct, în tipărirea primei publicații cu litere latine în Basarabia sub ocupație sovietică, după interzicerea alfabetului latin, în 1945... Cu aceste „daruri spirituale” am și purces la drum. În dreapta Prutului, în

vama de la Nicolina, grănicerii, apoi și vameșii români, la unison – la un moment dat mă gîndeam dacă nu cumva se înțeleseseră înde ei! – m-au întrebat, mai mult în șoaptă: „Nu aveți vreun număr de „Literatură și artă?” Le-am dat cu plăcere cite o „revistă a lui Nicolae Dabija”, cum îi spuneam noi, încă pe atunci, împreună cu „Glasul”, de care, acei grăniceri și vameși, am impresia, încă nu au ziseră, sau poate se temeau să nu se trădeze că știu, doar tipărirea în ilegalitate a „Glasului” fusese semnalată la Radio Europa Liberă... Mai apoi, la București și pe unde am mai fost – la Sibiu, Sighișoara, Brașov, pe Valea Prahovei – am putut să bucur alțișo oameni cu cite un exemplar din aceste publicații! Îmi stăruie și acum în memoria ochilor o scenă din Parcul Cișmigiu: un intelectual în etate deja, refugiat de la Chișinău în 1944, ca să scape de urgia sovietică, a luat cu miinile tremurînde exemplarul de „Literatură și artă”, a sărutat hîrtia, apoi și-a acoperit cu ea fața, să nu vadă trecătorii cum plînge, neostoit, aidoma unui copil ce-și revede mama după o lungă despărțire...

Nu știu cîți studenți au scris teze de licență pe o temă intitulată eventual *Rolul revistei „Literatura și arta” în viața noastră*. Nu știu dacă au făcut în genere asemenea cercetări, însă este neîndoios că abordarea unui atare subiect ar merita toată atenția tinerilor noștri studioși. Mai mult: ar constitui un subiect onorabil și pentru o teză de doctor, poate chiar pentru cîteva disertații, în care s-ar elucida diverse aspecte ale ființării acestei publicații, în condiții greu imaginabile – și sub ocupație sovietică, și în deceniile următoare, cînd, în linii mari, la nivelul cel mai înalt, mai mult s-a mîmat, totuși! – și reformarea democratică a soci-

etății, și ocrotirea idealurilor naționale, și altele altele pe care ni le-am dorit în memorabilele ani ai mișcării de eliberare națională, din Basarabia, 1988-1991 și mai încoace.

Într-un fel sau altul, *Literatura și arta* constituie – indubitabil – o epocă însemnată, cu adevărat remarcabilă, în istoria presei românești din Basarabia a cumpătului secol XX și iată, acum, în acest început de tulbur secol XXI.

Cronologic, ziarul – în formula sa inițială, din octombrie 1954, când se numea *Învățătorul Moldovei*, apoi *Cultura Moldovei* – a anticipat câteva evenimente magistrale în existența românilor basarabeni băgați cu forța tancurilor în imperiul sovietic: editarea primelor volume din opera marilor clasici ai literaturii române; reforma ortografică din 1957, prin care scrierea, la noi – chiar dacă mai rămânea sclavă a alfabetului rusesc –, s-a apropiat maximum posibil de cea din Țară; inaugurarea, în 1958, a Aleii Clasicilor, cu busturile a 12 mari scriitori români – loc ce a devenit, împreună cu monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, din preajmă, Putna basarabenilor, privați pentru cinci decenii de dreptul natural de a se închina la locurile sfinte ale Neamului nostru românesc.

În cea de-a doua etapă a existenței sale – anii '60-'70 ai sec. XX –, săptăminalul *Cultura* a oferit un model de jurnalism românesc într-un spațiu rupt de la matcă, aflat în condiții de prigoană pe care o știu, o trăiesc numai cei aflați sub o stăpînire nu pur și simplu străină, nedorită, ci chiar demonizată.

A devenit, la noi, în Basarabia, un loc deja comun rolul revistei *Literatura și arta* în anii de renaștere națională, de luptă pentru scuturarea jugului comunist de croială sovietică, șovină, kominternistă. Poate că și din acest motiv unii strîmbă din nas cînd este evocată această etapă de netrecătoare glorie a publicației în fruntea căreia venise, în 1986, poetul și patriotul dintotdeauna Nicolae Dabija, actualmente membru de onoare al Academiei Române. Or, noi trăim niște vremuri prea de tot grăbite, multe fapte meritorii se dau uitării

repede, inclusiv pentru că unii doresc să pună în prim-plan trecutul ceta neguros pentru noi, dar după care ei au puternice nostalgii, iar alții fac tot posibilul să-și etaleze plener, continuu, peste tot, niște succese sau niște merite de moment. Tocmai de aceea este cazul, credem noi, să se amintească mereu că *Literatura și arta* din anii 1986-1991 a fost o porta-voce pe cît de sensibilă, pe atît de repercutantă la aspirațiile populației românești dintre Nistru și Prut, fără a uita, însă, și de frații din stînga Nistrului, de cei din Nordul Bucovinei și din Sudul Basarabiei. Mai mult încă – fără a neglija interesele altor etnii conlocuitoare de la noi, căci nu ziarele oficiale de atunci – *Moldova socialistă* ori *Sovietskaia Moldova* –, ci tocmai *Literatura și arta* a lansat pagini-supliment în limba găgăuză și în cea bulgară. Alt merit incontestabil al revistei e că în acea perioadă a putut aduna o echipă de ziarști de aleasă prestație profesională, găzduind în paginile sale opiniile celor mai luminate minți ale Basarabiei. De fapt, aproape toți scriitorii și publiciștii noștri – acum consacrați, unii mai mari, alții ce se consolează că ar fi mari – au trecut „proba de foc” a meseriei și magiei scrisului prin *Literatura și arta*. Totodată, în paginile săptăminalului, s-a găsit întotdeauna spațiu și pentru opiniile, respectiv bucuriile sau durerile, a sute de mii de conaționali: era o perioadă cînd cam fiecare cititor simțea nevoia de a spune ceva, iar *Literatura și arta* atinsese un număr incredibil de abonați – peste 250 de mii! Dacă e să înmulțim această cifră la patru (nu la cinci, potrivit standardelor privind lectura presei periodice, vehiculate de sociologii din Vest), obținem un milion de potențiali cititori! Unicitatea acestui fenomen gazetăresc rezida nu numai în tirajul cu adevărat fantastic pentru o palmă de pămînt românesc cu vreo patru milioane de băștinași, ci și în extinderea, din punct de vedere geografic, a numărului celor care așteptau, citeau publicația numărul unu

a Basarabiei înrobite, mai și scriind pentru ea: firește, cei mai mulți abonați / cititori erau din perimetrul RSS Moldovenești; urmau nord-bucovinenii din jurul Cernăuților lui Eminescu, apoi românii din sudul Basarabiei, și acesta cedat Ucrainei; apoi moldovenii din Transnistria, pînă hăt la Bug... Dar nu se oprea aici geografia difuzării gloriosului săptămînal de la Chișinău! Avea mii de abonați și la Moscova, Leningrad (Petersburg), Kiev, în republicile baltice, în Kazahstan, în alte regiuni îndepărtate ale URSS-ului, precum munții Ural, Siberia, Cercul Polar, Kamceatka, insula Sahalin... Cu alte cuvinte – în toate colțurile imperiului sovietic, pe unde fuseseră mînați, de către „artizanii” deportărilor staliniste, de alte vitregii ale sorții, basarabienii și nord-bucovinenii sau unde au fost exilați ostașii și ofițerii români căzuți prizonieri la ruși în cel de-al Doilea Război Mondial.

De atunci, firește, multe s-au schimbat, inclusiv tirajele, inclusiv gusturile și atitudinile. Rămînînd mereu fidelă unei apreciable deschideri – în contrast cu adoptarea de către unele publicații de la noi a spiritului de gașcă pseudoelitistă, și totuși minoritară – *Literatura și arta* a putut păstra un segment extrem de important de cititori: „talpa țării”, adică sătenii care, în mulțimea de nevoi ce s-au abătut peste ei, găsesc și cîteva ore pentru lectură; apoi „fruntea țării” – intelectualii (considerații

de unii) „de modă veche”, dar care nu au decît marele avantaj de a nu fi fost nici intoxicați de propaganda rusească, nici vrăjiți de splendorile granturilor globalizante. Reprezentantii acestei categorii de cititori tratează cu indiferență apariția sau dispariția, la Chișinău, a tot felul de publicații „tinerești”, în rusă sau chiar în română, însă pentru ei ar fi o adevărată calamitate, o catastrofă națională, dispariția revistei *Literatura și arta*. Cum trăim într-o epocă tot mai egoistă, din fericire pentru noi, asemenea „calamități spirituale” ar provoca în sufletele multor conaționali din stînga Prutului și lipsa, în chioșcuri, respectiv, în case, a încă vreo cîteva publicații românești din capitala basarabeană: ziarele *Timpul*, *Jurnal de Chișinău*, *Capitala*, revista *Limba Română* sau tăcerea postului de radio *Vocea Basarabiei*... – iertată să-mi fie graba din a cărei cauză cu certitudine îmi scapă și alte nume de ziare, reviste, posturi de radio și TV ce ar trebui amintite, aici. Deie Domnul ca aceste instituții mass-media – în fruntea cărora punem *Literatura și arta*, la aniversarea pe care o marchează acum – să-și bucure cititorii, respectiv, ascultătorii, printr-o prezență continuă, palpitantă, la cota exigențelor vechi și noi, la nivelul aspirațiilor celor care îi așteaptă joia sau în oricare altă zi a săptămîinii.

Octombrie 2009

PROBLEMA MEA

Ion MISCEVCA,
student la Istorie, an. II, USM

Problema mea este că sunt o problemă. Pentru că respir, pentru că gîndesc, pentru că merg pe stradă purtînd chipiul „Basarabia – pămînt românesc”. Recent, m-am convins că încă cel puțin 20 000 de tineri nu vor să fie considerați probleme. Dar parcă nici otomanii nu și-au dorit problema orientală.

...Mă iertați, am uitat să mă prezint: sunt basarabean, român, moldovean și, de fapt, pe jumătate ucrainean. Celor care recurg la afirmația lui S. Bărnuțiu: „Dușmani ai naționalității române sunt străinii din mijlocul nostru”, le-aș replica în stilul lui T. Maiorescu: „Singura noastră temere nu este că vom deveni vreo dată germani,